

ОХОРОНА ВИНАХОДІВ ТА ІНШИХ ОБ'ЄКТІВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

На спільному засіданні Президії НАН України та Колегії Міністерства освіти і науки України розглянуто питання «Про стан та проблеми охорони винаходів та інших об'єктів промислової власності в Україні».

У засіданні взяли участь близько 140 фахівців наукових установ НАН України та галузевих академій наук, міністерств, інших органів державної влади України.

Актуальність спільного розгляду питання НАН України та Міносвіти і науки України зумовлена тим, що охороні інтелектуальної власності і розвитку винахідницької активності належить провідна роль у технологічному оновленні економіки України. Водночас у цій сфері накопичилось чимало проблем, які потребують розв'язання.

У вступному слові президент НАН України академік НАН України Б. Є. Патон назвав деякі з таких проблем. Це суттєве зменшення кількості винахідників та раціоналізаторів в Україні, призупинення отримання сучасної патентної інформації з інших країн, значні строки видачі патентів, існування деклараційних патентів, які не забезпечують на необхідному рівні захист винаходів, відсутність валютних коштів для патентування українських винаходів за кордоном тощо.

З доповіддю про стан державної системи правової охорони об'єктів інтелектуальної власності і перспективи її розвитку виступив голова Державного департаменту інтелектуальної власності Міносвіти і науки України М. В. Паладій.

В обговоренні доповіді взяли участь: директор Інституту біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України академік НАН України В. П. Кухар; заступник начальника озброєння Збройних сил України генерал-майор М. М. Митрахович; керівник патентно-ліцензійної служби Інституту колоїдної хімії та хімії води ім. А. В. Думанського НАН України, патентний повірений України С. В. Дроздович; голова підкомітету Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України Л. Й. Глухівський; начальник підрозділу Служби безпеки України О. В. Отрішко; головний спеціаліст Міністерства промислової політики України Є. І. Скрипников; заступник директора Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона академік НАН України С. І. Кучук-Яценко; перший заступник міністра освіти і науки України академік НАН України Я. С. Яцків.

У доповіді та виступах учасників засідання зазначалося, що в Україні проведена певна робота, спрямована на створення нормативно-правової бази і вдосконалення організаційних засад охорони винаходів та інших об'єктів промислової власності. З 1991 р. по 1999 р. в Україні було подано близько 40 тис. заявок на винаходи, видано 28260 патентів на винаходи, 482 патенти на корисні моделі, 3343 патенти на промислові зразки та 14606 свідоцтв на знаки для товарів і послуг.

Проте кількість винахідників і раціоналізаторів в Україні за цей період скоротилася більш як у 20 разів — до 44,6 тис. у 1999 р. Щорічно зростає кількість підприємств і наукових організацій, в яких повністю припинилася винахідницька та раціоналізаторська діяльність.

Питома вага таких підприємств у 1999 р. становила 95,1 %. Чинними законами України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки» не передбачені належний захист інтересів працівників — авторів об'єктів промислової власності, порядок і розмір винагороди за створення та використання винаходів.

З 1992 р. у регіонах України припинилося одержання сучасної патентної інформації з різних країн світу, зокрема видання «Изобретения стран мира», що робить винахідницьку роботу і проведення пошуку на патентну чистоту при експорті наукоємної продукції практично неможливими.

Перешкодою для ефективної інноваційної діяльності в Україні є великі терміни (4—5 років) проведення експертизи заявок на винаходи і видачі патентів зі строком дії 20 років. Нагальним питанням є скорочення вказаних строків до 2 років.

Існуючий порядок видачі деклараційних («коротких») патентів без проведення кваліфікаційної експертизи зі строком дії 6 років не забезпечує належного захисту винаходів, під такі патенти неможливо залучити інвестиції, що також суперечить вимогам Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), якою передбачений строк дії патенту на винахід не менше 20 років.

Ситуація ускладнюється у зв'язку з відсутністю валютних коштів для патентування українських винаходів за кордоном, що є суттєвою перешкодою для інноваційної діяльності в Україні, зростання виробництва та експорту наукоємної продукції.

Багато наукових установ відмовляються від патентів на винаходи через нестачу коштів для підтримання їх чинності, що призводить до значних втрат для нашої держави.

В Україні з 1991 р. не здійснюється підготовка фахівців-патентознавців за рахунок державного замовлення. Досі не прийняте «Типове положення про підрозділи міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади з питань охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності». Ліквідація патентних підрозділів у державних установах та організаціях набула значних масштабів, що свідчить про неухильне погіршення ситуації. Загальне падіння винахідницької активності в Україні диктує необхідність вжиття невідкладних заходів.

У виступах учасників зазначалося, що з метою реалізації єдиної державної політики зі створення, правової охорони і використання результатів наукової та науково-технічної діяльності, об'єктів інтелектуальної власності на базі Державного патентного відомства України та Державного агентства України з авторських і суміжних прав при Міністерстві освіти і науки України утворено Державний департамент інтелектуальної власності, підготовлено проект Програми розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності в Україні.

На вирішення багатьох актуальних питань спрямований Указ Президента України «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності» від 27 квітня 2001 р., де передбачені завдання щодо забезпечення конституційного права громадян на захист інтелектуальної власності, сприятливих умов для створення об'єктів інтелектуальної власності і розвитку українського ринку цих об'єктів. Фахівці Міністерства освіти і науки України та НАН України брали участь у підготовці проекту зазначеного Указу. Тепер важливо виробити та здійснити конкретні заходи для реалізації положень цього Указу.

Підсумував обговорення президент НАН України академік Б. Є. Патон, який висловив надію, що спільне засідання було плідним, а прийняті рішення поліпшать стан у сфері інтелектуальної власності, зокрема промислової власності, як в установах НАН України, так і в цілому в Україні.

Президія НАН України і Колегія Міністерства освіти і науки України прийняли постанову, якою ухвалено Угоду про співробітництво між НАН України та Міністерством освіти і науки України у сфері охорони інтелектуальної власності та затверджено «Першочергові заходи з охорони в Україні прав на винаходи, інші об'єкти промислової власності».

Угодою визначено такі головні напрями співробітництва між НАН України та Міністерством освіти і науки України:

— розробка науково-технічних, соціально-економічних і методичних питань розвитку системи охорони інтелектуальної власності в Україні;

— вдосконалення нормативно-правової бази у сфері охорони інтелектуальної власності;

— проведення наукової та юридичної експертизи проектів нормативних актів, дослідження міжнародного досвіду, здійснення аналізу практики застосування законодавства з охорони інтелектуальної власності;

— комерціалізація результатів інтелектуальної діяльності, створення на їх основі наукоємної продукції, розширення трансферу технологій;

— інформаційне забезпечення діяльності у сфері інтелектуальної власності, створення автоматизованих баз даних щодо об'єктів інтелектуальної власності;

— підготовка кадрів у сфері охорони інтелектуальної власності.

Визначено першочергові заходи з охорони прав на винаходи, інші об'єкти промислової власності в Україні. Зокрема, установи НАН України разом з підрозділами та організаціями Міністерства освіти і науки України мають розробити:

— основні пропозиції до проекту Програми державного сприяння охороні інтелектуальної власності;

— пропозиції з удосконалення законів України згідно з вимогами Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та світової практики, в тому числі передбачити відмову від деклараційного патенту на винахід та вдосконалення охорони секретних винаходів;

— законопроекти щодо врегулювання прав на об'єкти інтелектуальної власності, створені за рахунок коштів Державного бюджету та державних цільових фондів, і врегулювання правовідносин між роботодавцем і працівником з питань створення винаходів, корисних моделей та промислових зразків;

— пропозиції щодо порядку проведення інвентаризації об'єктів інтелектуальної власності, під час створення яких використовувалися кошти Державного бюджету і державних цільових фондів;

— пропозиції щодо створення в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, державних академіях наук України, діяльність яких пов'язана з міжнародним науково-технічним, в тому числі військово-технічним, співробітництвом, підрозділів з охорони інтелектуальної власності і забезпечення їх діяльності;

— «Програму патентно-інформаційного забезпечення України».

Передбачається створити позавідомчу Раду з питань інтелектуальної власності при Міністерстві освіти і науки України у складі представників Національної та галузевих академій наук України, вищих навчальних закладів, громадських організацій, окремих винахідників. Важливими завданнями є також заснування Державної патентної бібліотеки (ДПБ) та її філій у регіонах; забезпечення комплектування фондів системи НТІ основних регіонів України реферативним виданням Роспатенту «Изобретения стран мира» (за рахунок бюджетних коштів); розробка організаційних заходів щодо технологічного і фінансового забезпечення в регіонах України доступу до зарубіжної патентної інформації, яка надається патентними відомствами та міжнародними (регіональними) організаціями промислової власності на безоплатній основі через Інтернет (через регіональні центри науково-технічної інформації, ДПБ і філіали патентної бібліотеки) тощо.